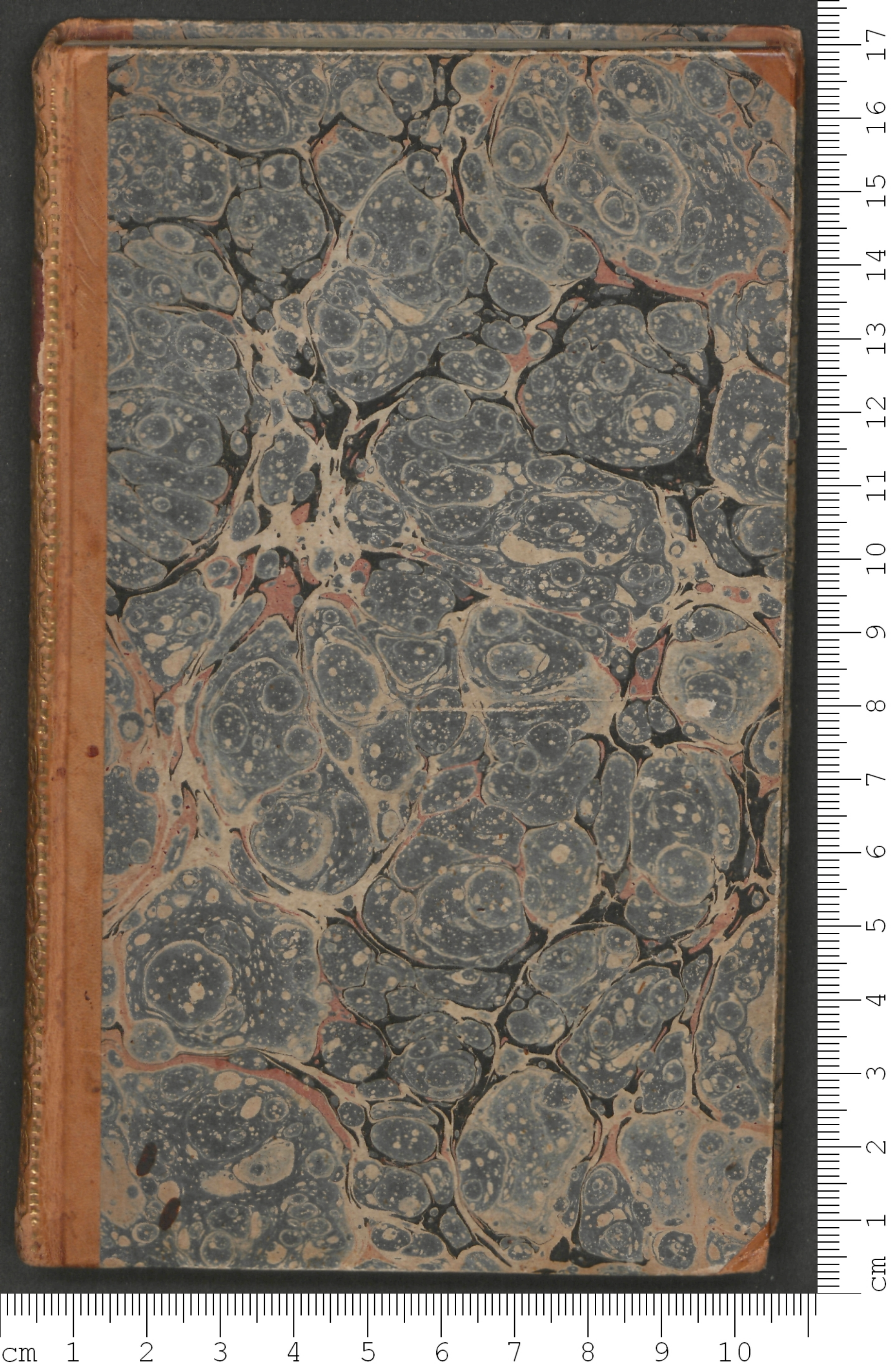
Resa
i
Italie

Rare.

Inb. hos A. Matsson, 1890-1.

Resa
till
Italien,
Åren 1780, 1781, 1782,

samt

De
Fria Konsters
Philosophi.

Strengnäs 1812,
tryckte hos Lect. A. J. Segerstedt.

BIBLIOTHEQUE
NOB
SAINTE-GENEVIEVE

RESA

Till

Italien,

Åren 1780, 1781, 1782.

Strengnäs 1812,
Tryckt hos Lect. A. J. Segerstedt.

Företal.

Denna Resebeskrifning har den möjeligaste korthet. Och werkeligen wore för kort om intet andre Resebeskrifningar wore för långa.

Resa till Italien,

Åren 1780, 1781, 1782.

Den 7 Junii reste han på et fartyg ifrån Stockholm till Havre de Grace.

Dårifrån till Paris.

Hudon tyckte han icke så fullkomlig Artist som Sergel, och Pigal hade intet sökt den stora Smaken.

Han behagade såga all smak i staden war Fransysk, han wille dårmed bemårka, ett Godt i ett slags Glåttigt, ett Ondt i ett slags Twårt, ett Godt i et slags Rikt, et Ondt i et slags Brist, et Godt i et slags Eld, et Ondt i et slags Tort.

Fransyskt wille då säga det samma som qwickt, stympadt, obetänkt, tort, fattigt och gladt.

Lyon. Der såg han qwinfolks Hufwudbonaden liksom öfweralt i Frankriket: nemligen af Mößor.

Deras Ansigten liknade hwarandras i hela Riket.

Fransyskans röst är stark; rösten tilltar sedermera åt söder, men i en klar ton.

Här och i norra delen af Italien brukar Småfolket papper till Fönsterrutor.

Turin. Hans ögon befriades ifrån Alpiska bergen: de äga fägring på långt håll, men midt ibland dem röner man en känsla af förstörelse. Berg äro lemningar af en sönderfallen yta på en Planet.

Man får der den uplysningen, att

att Bergspetsar samla skyar och släppa löst dem på himlahwalfwet; de äro spetsar på en stor Electricitet; man begriper således huru bergsträckor kunna förordsaka Climat i Climat.

Smaken i byggnader såg han förbytt. Han trodde det bör förundra alla ifrån Norden at skåda så mycken arbetad marmor och den mångden af målningar.

Här finnes Cabinetter af antiqua lemningar.

Folket på landet hade ombytt sitt utseende; en Swensk tror dem swenske; enfaldigare åthäfwor än i Fransyska bondhopen war dertill orsaken.

Meyland. En eftermiddag såg han på ett Skådespel sättet, huru Italienare begabba Fransoser, och huru Italienare, som söka härma en Fransos, icke kunna härma honom. Detta tror han kommer deraf, att lynnena

na på Nationerna äro så skilde, att icke en gång finnes någon härmnings-art dem emellan.

Han fant Italien likna en jemn Trägård, öfweralt lika uppbrukad.

Piancenza. På torget twå Kopparbilder, af Regenter, rätt bra gjorde.

Parma. Den bekanta Magdalena af Correge sitter här.

Bologna. Här såg han Cabinetterna fulla af Carracher ꝛc. ꝛc. ꝛc. Och sade han, till att se Cabinetter och omtycka alt, eller intet omtycka alt, bewisar ingen ting; det är owißt om man äger känslan af det wackra, man kan äga en känsla af sitt nationela täcka, men det är intet nog.

Florentz. Han blef förundrad se Taflor med Raphaels styl målade före Raphael.

Rom. Antiquen har haft smak, och wi ha sökt smak.

Terracina ligger wid udden af en bergsträcka, som kommer ifrån Appenninerna och slutar sig i hafwet. Här bakom börjar Neapolitanska landet. — Hitintils hade Snörlifwet warit i bruk, men i Neapolitanska landet syntes *inga* Snörlif.

En resande har en wacker utsigt från Mola di Gaeta; han ser Öar i Medelhafwet och bakom Cap Missen ser han Vesuvius, ibland på deßa ställen endast luften.

När man kommer utföre en hög bergsträcka, ner åt de Lyckliga Fälten, får man en stor utsigt: ögat älskar widsträckt, då det widsträckta har ett anseende af lycka, och då kring det widsträckta fältet är en hög gränts. Omkring himlabryn ser man Appenninerne och de omåttliga Bergen wid Castel à Mare, till höger synes en

lång backe stryka på landet som en dimma. Neapel ligger skymd af somma backe. Vesuvius inom detta fältet ligger på sitt egna fält, och långt uti hafwet hitom horizonten ser man Ön Capri.

Den som är ifrån Norden finner ett stort nöje då han får se Palmen och Citronträdet wäxa wilda ibland åker och gårdar, då han får se kryddland stora som åkerfält, gårdar strödde som blomster, folket i rörelse som under en Högtid, och jorden bära sin frukt i tre lag.

Qwinfolken bära en röd skarlakans drägt med ett grönt förkläde, håret på Italienska sättet och en fladdrande duk till Hufwudbonad. Bönderna gingo med antiqua skoplagg. Han sade i Neapels land finnas många enfaldiga och otillskurna drägter, hwilket man måste finna i de länder, där folket, nöjde åt sitt, ej älska det Nordiska ombytet. Man hör omtycka

tycka Fårgen på deras Qwinfolk, den war ideal eller ett utsökt wackert och bemårkande en sann hålsa. Man kunde intet såga den war för röd, för hwit, för blå, för gul; alla fårgor tycktes wål utförda, och det starka af fårgen war utspridt på råtta stållen. Barnen woro lefwande blomster, man såg mycket barn, mycket hafwande Qwinnor, och ett stort Manfolk.

Palermo. Ingen ting fant han hår af konster, man sade honom hår skulle finnas målningar af Polidor; han fant öfwerflöd, granlåt och wacker natur.

Han såg andra Landtgårdar, dem han sade wara mönster för Landtgårdar.

Landet hade lefwande stångsel af Aloe och Ficus Indicus.

Han for öfwer land till Girgenta på en håstbår, han såg wåra Trågårds-

örter wåxa wildt; han såg Berg af Marienglas, Klapperstenar, Agater, rika Dålder och för ögat ett helt nytt Byggnadssätt på Byar och små Städer.

Girgenta. Han reste straxt till Templen. Landskapet war besynnerligt, öfwer allt syntes förstörelsen af en stor Stad; åndå war detta leende; Gårdesgårdarna woro af Pelare och Architraver, Stenen war ren, hade qwar sin första färg, war gul.

Jag will intet beskrifwa deßa Tempel, som, ännu qware, wittnade om forntidens smak; sade jag de woro sant wackra, fick jag ett långwarigt krig; om jag sade twårtom, så kom jag uti en willerwalla med hwad jag tänker säga i konster.

La Valletta. Hufwudstaden på Ön Malta.

Ön är en platt klippa af gul sten, som ger gult dam, och gula Hus. Den be-

bewåpnade Munke-Orden har 4 Galerer och ett ruttit Skepp.

Inråttningarna kunna skőta en stor Flotta.

Qwinfolken åga ordentlige Ansigten ej derfőre alla wackra.

Karlkőnet ha årliga Tycken, bruka Mustacher.

Syracusa. Staden nu så ful, som fordom stor och beprydd. Han såg de få őfwerlefwor som woro qware; han såg Dionysii őra. Utan főre Staden, såg man en wacker trakt; man såg en mångd af stora Wåxter fullkastade med blomster, Håckar af sammanflåtade őrter, Tråden wåxa willda; man såg Floder utur főrstőrda Wattuledningar, nedfallne delar af hus uthuggne ur berg, spridda Ägendomar på ett uppodlat fålt, en lycklig ståll-ning på Solen, ren himmel och Etna.

Cattania. Staden har ett bedröfligt låge; Kusten är lava, Grundwalen af den nya Staden är på toppen af ett annat Cattania.

Etna, är et berg sammansatt af Vesuvier. Man kan intet se hela Etna utan på långt håll, då wisar det sig i en blå dimma. — Han will intet anwånda tre dagsresor för at fara dit upp.

Han reste från Cattania. Ut på Sjön syntes röken ifrån Etna swart orörlig och stigande genom twå lag af måln.

Taormina. Sicilien har der en annan trakt, trångare dålder mot bergstopparne, Bergen gröna, deras Spetsar af bar sten; wid solens upp- och nedgång syntes målningen rik på färg.

Messina. Wälbygd, rik wacker Hamn och en täck Strand.

Han

Han tog här en ny Speronara; den som blef tagen från Girgenta lemnades. Skilnad på besättning: de ifrån Girgenta woro ideala, deße woro menskliga, man har ofta i warma climater tillfälle se deras wäxt.

Scylla. Är en Wattensprutning förorsakad af en rullande hafswåg genom en grotta, halft under och halft öfwer wattubrynet, liknar de sprutningar man finner kring stranden wid Syracusa. Wågen som är hög och långslutt innehåller således mycket watten, och med sin högd måtte ha stor kraft; när denne rullar i ett sådant hwalf täpper den igen ingången, förandes luften framför sig åt botten på grottan, där den ej slipper ut, men tar sin kraft igen och bryter igenom wattenmaßan. Detta sker med ett skott och ett wattendam som liknar rök.

Klädedrägten på Sicilien är en efterlemning af den Spanska.

Strom-

Stromboli. Utur detta berg kom eld. När kastningen skedde, syntes eldgnistor uppstiga långsamt; hwar eldgnista är en Ljungbysten, och hwar kastning har en större hastighet än skottet ur ett gewär; detta förundrar, men afståndet från ögat gör den långsamma rörelsen.

Etna syntes lysa samma afton ända tills om morgonen, då wi ifrån Etna kunde stå uti Sjön med wår Speronara inemot 20 tyska mil.

Kusten från Salerno är stor och wacker, Stranden är säkert 10 wåra bergshögder, alt ifrån sjön till toppen och ifrån Salerno till Neapel är bebodt, här sär man hus ofwanpå åkerfält, och åkerfält ofwanpå Hus.

När man kom till Neapel, gjordes resan till Rom, derifrån till Caproroll och Orvieto, derefter restes tillbaka till Rom, åter igen till Neapel,

pel, det war den gången han såg Pestum. — Wägen ifrån Neapel till Salerno och trakten till la Cava är wacker på ett stort sätt. Man blir lycklig att se Werlden bebodd. Wid la Cava börja fälten åter brytas i berg, Klipporne kastas åt skyarne och stora Wattufall störtade öfwer wågarna; men öfwer alt rådde en frugtbar stillhet. När man kommer öfwer en bergsrygg, får man hafwet och en annan Theatre.

Pestum. Tre antiqua Tempel, några Mästare i konster utropat för efterwerlden af det fula byggnadssättet: barndoms snillen utan medfödd smak alla från Norden.

Caserta. För stort, oren smak, wackrare än Fransyskt.

Monte Cassino. Der finnes en cirkelrund Collisé och ett litet Tempel af stor sten. Här på landet syntes Neapolitanska qwinnodrägten enfaldigare än förut.

Han

Han for till Rom, derifrån till Terni. Han reste nu till Swerige. Mellan Terni och Rom tyckes marken witna med en slags förstörelse, som kastat runda stenar af kalksten mellan fasta hällar af lafwa, att eldsprutningar på dessa ställen wisat sig, kanske inom Jordklotets sista förändring; men han tänkte nu uti saker han intet förstod.

Det tyckes, ju längre man kommer i bergstrakter, ju mer äga boningsplatserna ett inhyses tycke af lycka. Han började stiga in i Appenninerne.

Söder ut tyckes Folket i utseendet lida en slags nöd, änskönt med en bättre jord och en bättre himmel.

Orsaken till detta utseende ligger förhända uti en slags flit bergsboar fått och uti en slags hwila slättboarne behållit.

I sig

I sig sjelf bör den, som med lätthet får, lefwa sällare än den, som med möda hämtar; och då utseendet hos slättboen är uselt, är det detsamma som att utseendet ej wittnar flit, medan bergsboen får en wana att sätta ett wist utseende uti alt. Bergsboen tyckes öfwergå Slättboen i sin natur; men skulle en Lagstiftare sätta Slättboen i rörelse, äfwen som nöden sätter Bergsboen, blir deraf en annan sak.

Fallet wid Terni är otroligt; med grumligt watten och smal ström.

Uti Alperne får man äfwen strömmar utföre berg, de släppa berget, rusa fritt utföre, och förwandla sitt utseende; de äro rökar som slå ned.

Civita Castelana. Man äger där efterlemningar af de Etrusquers byggnader; deßa bestå af ofantliga huggna stenar.

Till Spoletto är wägen stygg, den går in i tjocka Appeninerne; när man uti Italien säger en ful trakt, är den intet som ikring wißa Städer i Swerige; wåra Berg äro granit med måsa, deras äro fruktbara. Af alla trakter är ingen så ful trakt som ikring Rom, men blir en wacker trakt i jemförelse med den ikring Åbo.

Spoletto. I Staden och i negden woro täcka hus, de tycktes likna de små hus man finner skildrade i antiqua målningar.

Foligno. En tafla af Raphael.

Ancona. En antique Port. Folket hade i allmänhet aflagt den rundskurna Kappan.

Ansigtes-ställningen gick nu alt mer och mer ifrån det ordentliga. Käringar woro för ens ögon redan löjliga, saken tilltager mera norrupp, och är besynnerlig.

Pes-

Pessaro. Ett Tyskt tycke på Hus och granlåter började småningom i färg och utseende.

Rimmini. Folk med fräknar.

Cecena. Under Hus tog Arcader öfwerhanden, deras utseende är fult, deras nytta är weklig. Alla comoditeter tillhöra de moderna; ett fullt fyllande af sanna behof tillhörde antiquen.

Det är otroligt hur en sak blir wacker, då ögat röjer en sanfärdig orsak till alt.

Det är otroligt hwad en mångfalldig sammansättning till dolda behof är ful.

Folket i Cecena säges wara en qwarlefwa af ett Fransyskt Folk och det muntraste i Italien.

I allmänhet kan man intet kalla Italienaren munter, men alldeles intet

tet trumpen; det är en jämn och stadig Nation full af eld.

Qwinfolken i sina kläder gå ej mer i hufwudfärgor; de gå för randiga, se således orena ut på långt håll.

Wid utfarten for han öfwer Bryggan af ett enda hwalf öfwer en stor ström med låga kanter: de moderne ha en slags omåttlighet. Omåttlighet förbinder det wackra genom ett för mycket och med det samma genom ett för litet.

Bologna. Han återsåg Raphaels wackra tafla Cicilia. En Artist som Raphael med antique stil är Appelles. En Artist behöfwer mycket; intet nog ha wett, intet nog ha eld, han skall som en ungdom känner kärlek, känna det ädla; utan sammanbindning med tycket af fullkomlighet är en tafla ett foster utaf handtwerk; utan det sköna i det wackra är en tafla ett Raphaels mästerstycke.

När konsten skildrar en menniska, är det intet nog, att den menniskan ser lefwande ut, den bör wara den wackraste menniska och wara lefwande på det wackraste sätt.

Uti Petronii Kyrka såg han gamla taflor, alltid en wällust att se, ehwar och af ehw. I Cabinetterne såg han en swärm af Guide, Guerchin, ꝛc. ꝛc. ꝛc. ꝛc. Raphael älskade han alltid, antingen de woro af honom sjelf eller af hans Schola; ty, sade han, der finner man tycke af styl.

Uti Instituten såg han taflor af Tibaldi.

Ingen ting röjer wår nordiska smak mera, än det tycket man haft för Platfond, som Platfonerat.

Öppen Himmel i ett tak, ett rum utan tak, sådant är yra.

Raphael hade smak, när han uti

uti Farnesina målade Taflor i taket.

Hwad händer uti en Platfond, som platfonerar? Figurens förkortning.

När man walt en sådan natur, är det ej att wara utan smak?

Menniskan ser sin like och hela naturen i egen horizont, foglen ser i plan, insecten ser i plafond.

När man uti Landet Europa är nybegynnare i en sak är det intet underligt att man försöker; efter mißlyckade försök bör man hålla upp.

Han såg Annatomiesaker i wax. Deße hade en ohyggligare ton, än dem han hade sett i Florentz; men, sade han, de woro intet derföre bättre gjorde.

Han såg Guides St. Pierre, så omtald, så wäl målad, så bra conserverad och så ful.

Wid

Wid åsyn af denna tafla blef han bestört. Hwad lycka, sade han, att det går an måla wål med låg styl, och hwad år icke detta för ett hinder i konsterna.

Qwinfolken hade en afgjord hy i hwitt och rödt, nåsan upphöjd; på bond-pigor antique hufwudbonad; båttre folk med swarta sidendukar.

Reggio. Hår sågs gamla och unga Qwinfolk båra till hufwudprydnad en hatt, liten som ett löf, utan nytta och utan prydnad.

Parma. Der återsåg han de wackra taflor af Correge. Alla Barn och Qwinfolk i Parma hade samma ton af physionomie och fårg, som i hans taflor. Fårgen år en wacker köttfårg, som går i ljusgrönt. Hwar Målare målar sitt slågte.

Man blir bestört når man ser stora Theatren.

Landet liknade förtjusta ångar.

Piacenza. Ännu warade samma slags tycken, som i Parma, ibland Qwinfolken.

Man såg äfwen hufwudfärgen på håret wara ljus.

Mellan Milan och Lodi börjandes åter de swarta hären.

Qwinfolken med ljusa hår gingo lika fullt barhufwade och antikt.

Risåkrar, ängar, canaler, planterade trän, utgjorde på deßa trakter ett tycke af diktade landskaper.

Meyland. Här arbetas mycket af granit.

Qwinfolken af medelståndet kläder sig nu på fransyska.

Man kommer norr upp; naturen tar af, bröstbenen synas och på bara föttren ådror och senor: saken är afgjord; man kan säga, farwäl Folk på andra

andra sidan om Appenninerne, farwäl styrka och hälsa, orsak till skönhet och smak, farwäl wackra natur.

Norden nalkas: wälkommen oreda.

Architecten Bramant målade: hans målning är måsterlig, ej i blomster, ej i små Änglahufwuden bland skyar, men i figur och med styl.

Leonard da Vincis stora tafla Nattwarden är lika med en Raphaels.

Det man intet fant uti hela Italien war en rätt bygd Colonnade; omsider finner man den i Sweitzer-Scholan här i Meyland; detta är skam för Bernini.

Uti Arona är en Colossalfigur af hamrad koppar; arbetet af nyare tider; figuren en Prest, 50 alnar lång.

Han reste öfwer sjön till Isola Bella.

Montesquieu talar om Isola Bella uti Esai sur le Gout.

Mellan Brascia och Meyland hade allmänheten utstående kindknotor, dem man ofta ser i Norden. Magert folk för magra; de fyllige fetlagde; hos barnen ej så wackra tycken.

Naturen mister nu sin jemwigt; hos Qwinnor syntes bondblygsel, hos Karlarne en fjåsagtighet; men det skymtade, det war i en liten grad mot hwad det blef sedermera.

Här ser man redan små boskap.

Mantua. Julius Romanus war en stor Artist.

Verona. Wackra hus af Palladio. Har en stor wålbewarad Collissé. Folkets ögon började bli stora.

Vicenza. Wackra hus af Palladio.

Padua. Målning af Giotto.

Han for på la Brenta. Landet liknade alltid en trågård.

Folket wid sjön fingo liksom ett bättre skaplynne.

Wenedig. Han såg twånne Lejon af marmor, ett Grekiskt arbete, och fyra Håstar af bronz.

Tabernaklet och Mosaikerne i hwalfwet af St. Marcs Kyrka af lika styl. Sjelfwa Kyrkan i förskämda Grekiska smaken, ej ful. Den förskämda Grekiska smaken kallas Göthisk i allmänhet. Man wet att Götherne hade ingen smak, de apade eller röfwade: twånne saker, som med hwarannan slågtas.

Uti Arabesquerne i Pompeja och Herculaneum är Göthiska Architecturen målad, man ser deraf, huru litet man har fog, att kalla den Göthisk.

Palladii arbeten täcka; ej rena från infall.

Qwinfolken buro hwita lakan öfwer hufwudet.

De bättre hade sidendukar. När man öfwerger Wenedig lemnar man Italien.

Omkring gränsen röjer man en slags primitiv drägt. Cypreßen förswinner och hwart steg är nu ett afsked af Italien. Här kommer en ström, som gör gränsen; och i ett ögnablick råkar man Tysk mat, Tyska hus, en annan röst, annan sång, andra ansigten. Han tyckte intet om att så ofta se bindlar som bemärkte tandwärk, så hetsigt färgade kinder, som bemärkte lungsot, och en slags sinneslättja som kallades godhet.

I Bergena syntes en annan primitiv drägt.

Trakten i Tyskland börjas med höga fjäll, stora barrskogar, hus af timmer, stångsel af gårdsel, wattenkonsterne pumpstockar, och qwinfolkshufwudbonaden mößor. Physiquen i menniskan tyckes också wara af en annan art; hufwudet på menniskan är bredt; att fylla ansigtet med liniamenter behöfwes stora ögon, quadratisk panna, liten näsa, stor mun, kort haka. Att finna deßa ansigten ej bli sköna, är lätt; det är troligt att de bli täcka, och de bli täcka.

Nordiska Qwinnan får en färg, en ungdom, ett infall, som ställer i tycke hwad som brast i sant. Friskhetsglädjen blandar sig med lidandet af climatets tryckning, och sätter en ömhetsstämpel på ansigtet, som ger åskådaren förtjusningswillan.

Norden är hufwudstaden för det täcka, uti Södern regerar det sköna.

Natu-

Naturen lår så willa før en wiß orsak skull i Climaterne.

Wien. Dår ser man wackra tycken i mångden af kønet.

Cabinetterne åro aktningswårda.

Tyskar ha mycket i sin natur åt granlåt; ett intet før sann smak. De ha tåckhet blandad med tungt, liksom Fransosen har sin tåckhet blandad med qwickt och wi i Swerige med tort.

Uti Ungern såg man en skugga af den fordna Rommerska Soldatdrågten. Besynnerligt finna den skuggan utom Italien. Detta år en slags helgedags drågt; om hwardagarna brukas en slags busaroner, hwilken afritad med stådade fållar, med ett ord idealiserad, blir lik Dacernes drågt på Colonerne Trajana och Antonina.

Mannfolken ha mustacher och i håret lika Italienare.

Qwinfolken gå nåstan barhufwade.

Uti Österriket båra Bönderna sine byxor i hångslen och bruka pjexor.

Prag. På landet heta Sommarn gingo Qwinfolken i fårskinströjor, och hade sina hufwuden för solen inswepte i serwietter.

Dresden. Man reser öfwer trakter af Lava.

Husen blifwa små: trewåningars hus likna modeller på trewåningars hus. De äro ändå större än i Stockholm; man kan se hwad storlek de Italienska husen äga och de i Wien.

Trakten är wacker: hwad som finnes och förswinner för ögat i Italien gör nu en stor effect; små strömmar, små berg.

Potsdam och Berlin. Ögat tror sig finna flere Colonner här än i Rom, men ögat frågar öfwer alt: Colonner hwad gören I?

Stralsund. På andra sidan om Anclam såg han redan gråstenar.

Religionerne.

Uti intet land är en så sann Religion som i Europa, och uti intet land, som Europa, der folket är så fördärwadt på jordklotet. Felet ligger då hos dem som sköta en sann Religion.

Hwar gång Präster hämta lefnadsnöjet ur det werldsliga, blir hwad Religion det må wara illa skött. Då Prästerna hämta sitt lefnadsnöje ur det gudomliga, händer hos dem alltid ett försakande af det werldsliga, och hwad Religion det må wara blir wäl skött.

Om Regeringar.

I hela Europa syntes en Regent öfwer alla Regenter, och denna

na Enwålds Regenten war en samling af lefwande warelser, som alla hade sin lust i wåldet. Sådant skulle nödwändigt hindra Lagstiftarne at stifta och Folket ifrån ordning; Folket måste gripa till förbudna nöjen: de rena förswunno: ordning och alt till och med det wackra led; en märkwärdig sak i förstörelsen.

Om Ordning.

Uti de Länder jag warit i Europa såg jag ordningen likadan, och det war en naturlig sak. Mästa omsorgen war at skapa straff, i brist på medel att sätta Folket ur stånd till fel. Denna omsorg låg i obehöriga händer: Ingen sann borgelig ordning, ingen sann upfostran. Regenten kunde intet mer än rätta; men intet till skapa; allting framfördes i skeppsbrott: ändamålet war ständigt icke att komma i lycka, men att komma ur nöd.

Detta förstör det naturliga nöjet och sätter en stor försummelse i det hela; deraf blef kringspridt öfwerflöd, Krigsfolk i gewär; och menniskans nöjen sättas i nyheter. Jag såg ingen omtanka kunna rå på folkhopen, skadelig metall till husgeråd, oartad föda, påskyndade arbeten, ohelsa och hastwärk.

Om Handeln.

Den förde alt i Samhället med blotta uträkningar, och uti hwilka uträkningar moralen icke war inbegripen. Den lade grundwal för orättwisa, och wäckte begär för saker utan gagn. Den gick sina egna steg utan att wara innefattad i Lagstiftningen; den gjorde hwar dag uppror emot Lagstiftaren, och tog ett herrawälde utan namn. Det war Handeln, som öfwerändakastade Präftewäldet; den omkullkastar med tiden Kungawäldet. Den tål inga moraliska sam-

samband: all sinnesordning, skall wi-ka, om intet handeln fjättras.

Hwad orsaken tyckes wara till den skillnad, hwilken finnes mellan wårt Tidehwarf och det fordna.

1:o Romarn hade rådt en tid öfwer Europa på annat sätt än fordom han rådde: fordom med swärd nu med bok. Och han har alltid rådt öfwer Europa i stort.

2:o De Nordiske folkslagen blandade med Södern sina egna seder. Deribland war qwinfolksfriheten det hufwudsakliga.

3:o Compaßen lärde hwar och en att lefwa på andra ställen än i sitt Fäderneslund.

Deßa

Deßa åro hufwudsakerne, som ställt Europa dår det nu står: andra seder, andra tånkesått, andra åndamål. Förut rådde en styrka, och man fick i sina nöjen en ordning, och en waraktighet. Nerverna ha fått en stöt och man kan intet uthårda hwad som sker på ett alfwarsamt sått. Man har tappat på utbytet; fordom woro olyckorne af en grof art men nu af en kånslofull art; fordom woro lyckorne på ett stort sått, nu åro de på ett owißt sått.

På hwad sått Italien tyckes i sitt låge wara delt ifrån Norr, och på hwad sått Frankriket tyckes höra till Norden.

Det tyckes att norr om Friolska, Alpiska, och Pyreneiska bergen bor ett enda Folk, som sträcker sig till norra Polen. Söder om dessa

sa berg har jag sett Italienska Folket: en Slägt mer föränderlig innom sig.

Söder om Appenninerne är ett annat skifte af samma Folk; söder om denna bergsträcka, som slutar sig wid Terracina, återigen ett annat skifte, och snedt öfwer hafwet åt öster bo Grekerne.

De stora bergsträckorna tyckas löpa ihop i Alperne; deße kasta sina grenar genom Savoyen och famna om Frankriket norr om, ett stycke från Calais: den andra sträckan går söder om samma Land; och der hafwet släpper börjas Pyreneerne. Detta sätter Frankriket i en låda. Man kan tro att bergsryggar genom sina spetsar och långa sträckor, i anseende till Werlds-electriciteten, kunna dela land i climat, äfwen som Pol-cirklar dela jorden i climat: det ena för den orsakens skull, det andra för en annan orsak.

Itali-

Italien tyckes wara för sig sjelf. Norden och Frankriket en claß ihop, hwaruti Frankriket är en särskild del.

Om Nationers Physique.

För ett godt öga synes på köttet, att Physiquen måste wara mera satt och mogen på dem som bo söder ut, än norr upp. Det gifwes äfwen tillkänna på deras wäxt: förhållandet emellan lemmarne för att utgöra en fullskapad, och rörelsen i deras ställningar för att göra en expreßion.

Håret.

Det swarta håret är öfweralt bland de Södra Folkslagen; det ljusa tillhörer Norden; i Söder krusigt, i Norden rakt.

Ögo-

Ögonen.

De bruna Ögonen äro så allmänna åt Södern öfwer Alper och Frioler, att man uti Italien aldrig ser de blå; uti Norden ser man i mängden blå ögon, ibland bruna.

Färgen.

Man ser Genuesare och Provençalare brunare än de öfrige uti Italien. Hos Qwinfolken är färgton: hullet grönt och pion-rödt.

Uti Norden: celadon och rosenrödt.

Hullet.

Bondfolkets händer äro icke beklädde med ett groft och skarpt hull, och fina hullet får icke fräknar på andra sidan om Appenninerne.

Tän-

Tånderne.

De gamle i Söder behålla Tånderne.

Utseendet.

Så magra och så feta finnas icke i Italien, som i Norden.

Om Physionomier.

Det bör icke wara inbillning, att hwart Folk äger sina egna Physionomier. Den Italienska skulle jag beskrifwa, om det gick an att beskrifwa physionomier. Jag will endast såga att på andra sidan om Appenninerne åro ansigtena tecknade med en slags stadga och uti Norden med en wiß slapphet: att tala som Artist, ligger i deras ansigten en båttre styl ån i Norden, att tala som allmånheten, ha deras ansigten en båttre art. Skil-

Skilnaden i de Nordiska ansigtenas teckning och de Södras är, att strecken i de Södras contour går i denna ton ☊ , och i de Nordiska i denna ∼ .

Det ena är i en mera lätt ton, det andra i en mera slapp ton.

Om Klädedrägten.

Alla Qwinfolk i Italien gå med upkransadt hår. Åtskilliga ha större eller mindre, mera stärkte eller ostärkte kläden på hufwudet. Kroppsdrägten tyckes wara på somlige ställen hwad wi kunde kalla primitiv: så enfaldig i sin sammansättning, att de delar, af hwilka den består icke ännu äro tillskurne. Af alla Drägter tyckes det wara denna som bäst klär. Jag har sedt en sådan Drägt på gränsen wid Kärnthen, som går sedermera till förändringar, med hwilka förändrin-

dringar hufwudbonaden åtföljer. Denna tyckes wisa småningom, huru ett fritt kläde afstympadt, kringskurit och sedermera tillsydt med spetsar, skapar sig till den allmänna Europeiska Flygel-mössan.

Karlarnes drägter bland folket äro mera nyß antagne och med jemkningar; de äro i den Fransyska snitten.

Lavants-Tröjan och rundskurna Kappan äro likwäl antique efterlemningar, hwilket synes på några målningar och på drägter som wara ännu.

Karlarnes Hår behålla sin naturliga wäxt ifrån sin hwirfwel från hjäßan ned åt pannan, det afklippes straxt nedanföre hårgården och behålles något längre i nacken. På samma sätt gå de med håret i Ungern.

Uti Norden behålles håret lika långt afklipt och skurit alt bakut.

Den förargeliga Drägten Snörlif fans intet uti Neapels Land.

Några Bruk.

Qwinfolken och Karlarne i Italien båra intet på ryggen, utan på axeln och hufwudet. Uti Tyskland och Frankriket båra Qwinfolken på ryggen, och få en framstupa ställning, eller gå de lutande baklånges och båra på magen.

Detta bewisar en slags ofullkomlighet uti åtbörder emot Italienskan.

Tycken och Sedwanors likhet.

Tyskan och Fransyskan båra Mössor till hufwudbonad.

De båra på lika sätt sina bördor.

Kördonen äro likartade.

Fransosen och Italienarn likna hwarannan i språket, i röstens styrka, hårets allmänna färg, i sångkläder.

Fransosen och Tysken likna hwaran i ansigts tycken.

Italienarn är olik Fransosen och Tysken i ansigts tycken.

Olikhet och Likhet i Lefnadssättet.

Fransosen liknar Tysken, och liknar intet Italienarn: Fransosen och Tysken äta i sällskap; Italienarn njuter deßa naturens grofwa behof ensam utan prunk.

Alla Nationer norr om Alperne begära Qwinnan för sina ögon;

gon; Könens sällskap med hwarannan hos deßa Nationer är nödig.

Italienarn har denna sällskaps frihet genom imitation efter Nordiska Folkslag, eller af en gemensam Religion, ty alla Söderländska Nationer sätta en sträng ordning emellan könen, då de följa naturen. Detta hafwa ock Lagstiftare gjort, når de innebegripit Könet i Lagarne. Qwinnan är intet brottslig af sig sjelf; men Karlen faller sjelf i försummelse, lättsinnighet, oordning, och förlorar en wiß mandom i tänkesätt: han får en slags naturlig lefnad in i Staten, som intet fogar sig med öfwerenskommelsen i en Stat. Denna oordning är i Norden intet så farlig; i Södern wore den farlig. I Norden hjelper man sig fram; i Södern är man antingen stor eller förlorad.

Om

Om Nationers Sinnelag i en uprörd Ställning.

Italienarne äro intet lätt upretade att bli arga. De blifwa mördare när de blifwa arga.

Fransosen blir lätt arg skall således intet mörda.

De Nordiske bli aldrig mer än onda.

Italienaren är således intet sticken, Fransosen är sticken. Den Nordiske är sticken. Italienaren har intet enwiges kampen tillagt sin natur i allmän lefnad.

Den är naturlig hos alla de Nordiska.

Italienaren är således kallsinnig för ohöflighet, för små sqwaller, för små förtal, och för små orättwisor i seder.

Fransosen och den Nordiske är alldeles intet kallsinnig för sinå orättwisor i seder.

Italienaren hämnas ingenting annat än werkligheter, och alla Nordiske hämnas fåfänga med mer begär än werkligheter: en besynnerlig sak. Och kring Östersjön, när hämden företages för en werkelig sak, blir den så tilltagen, att den alldrig hinner en gång på förslag, utan dör. Af alt detta händer den wänlighet hos Nordiska Nationer, och den styrkan af dygd, man sett uti Italien.

Om Nationernas Laster, som komma af sinnelaget och oordning.

Italienarn när han röfwar, mördar intet.

Fransoserne göra merendels begge delarne på en gång. I Norden har man gjort så med.

I sjelfswåldiga lefnaden är Italienarn hemlig, den Nordiske skryter.

Om Nationerne, når de öfwa Grymhet.

Når Fransoser och Italienare öfwa grymhet, sker det rått och slått.

Den långre upp i Norden, når den öfwar grymhet, brukar gyckelspel.

Tager råttwisan swärd hos de twå förra Nationerne, sker det med gyckelspel. Uti Norden rått och slått.

Om Folkets Dygder och Seder i Sammanlefnaden.

Italienaren har inga öfwerdrifter i sättet att lefwa. Ej löjlig, ej plump, ej hård: han är alfwarsam i böjelser, eldig i lek och stark i hämd. Superi, skryteri, slagskämperi är honom obekant.

Italienarens alfware i böjelser, samt naturliga lätthet att finna, se och begripa, tillsammans med en wårdslös Regering, föder skälmstycken. Samma Folk med upfostran och tillsyn anwända sin styrka på ett annat sätt.

Italienarens hufwud-odygder komma af en slags styrka. Italienarens hufwud-dygder komma af en slags styrka.

De Nordiske Folkslagen äro behäftade med en slags öfwerdrift i sättet att lefwa, de utöfwa sin styrka

ka med språng. Detta sättet ger ingen kraft, men gör en hetsighet: häraf kommer inga storwerk, men de wanlige hastwerk. De supa, de skryta, de slåß, de öfwa fåfängan och äga det största smickret i sina ändamål, deſs emellan dwäljas de i en dwala, och uti en slags sinneshwila taga de en stor hwila. Climatet gifwer dem en slags nöd, en kort arbetstid, en lång hwilotid, och således beder dem ha detta lynne. Det är naturligt at de Nordiske ska äga afund i motgång; det är naturligt att de Nordiske ska äga öfwerdrift i medgång.

Deras hufwud-dygd är wäld, och deras hufwud-odygd är afund. Källan härtill är öfwerdrift.

Fransosen är mindre tung, således hastigare; har mera omtanka i sin öfwerdrift, således hårdare. Hans hastighet och hans mångtanka gör honom qwick; hans qwickhet och hans öfwerdrift gör honom ostadig. Det är swårt att säga hwad Fransosen är.

Hans

Hans hufwud=odygd är lättsinnighet, hans hufwud=dygd är lättsinnighet.

Om Nationernas Art, Lynnen, Gry.

Gemena Folket utwisar arten, det bättre uppodlingen, men uppodlingen hos de bättre behåller en art af sjelfwa arten i Folkslaget.

Italienaren sätter intet det sanna i classen af det fåfänga, och sätter intet fåfängan i classen af det sanna; han åter i stillhet, och i byggnad och Hofhållning gör allmänhetens ögon till wiljes med all den pragt et tidehwarf begär.

Italienaren har en slags ordning.

Folket i Norden förbyta saken. I sina naturliga behof sätta de pragt, och hwarest pragt gjorde wärkan der sätta de hushållning: de gå twärt emot saken. Detta kommer däraf, att deras naturliga öfwerdrift och lättsinnighet bjuder dem hwart ögnablick att påminnas om den öfwerflödslystnad de kunna ha; der af kommer en fattigdom som förbjuder dem hwad de borde ha.

Om man ej i Norden läckades af mat skulle man kunna glädja hwarannan med ädla och waraktiga foster af nöjen. Men Norden är ej skapad för det waraktiga. Norden är skapad att förstöra, att gripa, att njuta, i stället för att skapa och underhålla. Den förra driften tillbakahåller ifrån andras förderf, gör det förderfwet, att man förstör sig sjelf: en gifwen drift tål inga hinder, naturen har befallt och saken werkställes.

Fran-

Fransosen är en glad Nation full af hetsighet, Norden är en tung Nation full af hetsigheter, Italienaren är mogen och full af eld.

Denne söker mätta och får wällust, de förre söka wällust och få öfwerdrift.

Italienaren söker ett sannt i Naturen, och får ett stort. Den Nordiske, söker ett stort och får ett förmycket.

Den ene är gjord att njuta starkt och länge, den andre är gjord att njuta hastigt och ofta.

Den ene är gjord att skapa, den andre att förstöra.

Om Uppodlingen.

Nationernas uppodling i mer och mindre grad ankommer på deras Prester, hwilka förbjuda eller tillåta wißa saker.

Uti hwad delar de finnas uppodlade ankommer på deras Regeringssätt, hwilka behöfwa eller icke behöfwa wißa saker.

Hwad framsteg en Nation gör, ankommer på lynnet, och lynnet på climatet.

Det bästa climatet i Norden är Frankriket; der finnes också af de Nordiska det skickligaste Folket. Men der bredewid finnes ett annat Land, som har sitt Folk i en mera ordning i allmän lefnad, och således med ett liksom sämre Folk öfwergår Fransosen.

Uti allt, hwad Italienarn tillåtes att tänka, hinner han längre än

än de Nordiske. Fria Konster, Musique, Gyckelspel, Ridskolan, Fäktkonsten, Luftspringarekonsten &c. &c. Han kan således intet lysa uti ett Philosophiskt och ett Politiskt Tidehwarf; allt är hos honom andligt, och i husnöjen.

Rom.

Rom är ingen wacker stad, men gifwer tillkänna stora steg menniskan gjort ifrån och till Barbarerne. Den förwarar aktningswärda qwarlefwor af den fordom Uppodlade Werlden.

St. Peters Kyrka.

Bramant lofwade ställa Rotundan i luften, men oaktadt all barnslighet war hans planritning den bästa. Den planen af Michel An-

 gelo

gelo war också en wacker planritning; men en ewighet af efterkommander skämde bort så många förslag, och den i 300 år under arbete stående Kyrkan blef ful, grann, häcklad och berömd.

När man frånwarande hunnit befästa sig i den tron, att Kyrkan är ett konstens mästerstycke, och då man träder mitt för façaden, är det intet underligt, att man tycker sig se det man så ofta hört. Men då man utan fördom för prål, ser deß orediga grundwal, colonnaden ha förkroppning, Kyrkan likna ett boningshus, deß Dom stå naken i wädret, finner man att om byggnaden haft utseende af ett Tempel, om deß Dom hade tillhört byggnaden, om ej Borggården haft qwickhetsfund i perspectiven, men låtit ögat skönja en naturlig perspectiv, om Colonnaden stått ren, så hade denna Kyrka i alla tidehwarf warit en wacker Kyrka, fast icke claßique.

Inuti år Kyrkan som en byggnad hwilken hade wåxt och tilltagit i ett jemt förhållande: deraf hände nödwändigt, att rummet intet blef nog stort, änskönt Folket blef för smått. Om på detta sättet man byggt kyrkan som hälften af Rom, hade man önskat henne stor.

Kyrkan är för stor: wåra behof taga oß sjelfwa till scala; kroppen har en wiß rymd, wår samling är ett wißt antal, röstens styrka på ett wißt afstånd; deraf följer att rum ha wissa proportioner och kunna gifwas åfwen för stora som för små.

Ögat har en regel deri, att det har i sin natur menniskans behof.

Men om man wille göra en sak besynnerlig och derjemte behålla det wackra utseendet, som alltid sker då saken blir begriplig bör man alltid frälsa någon ting i hufwudsaken ifrån granskningen, och detta sker då likheten

ten i den delen, sjelfwa saken will härma, är bibehållen i ett stort.

När en sak går ifrån sitt allmänna förhållande, gifwes sedermera hwarken öga eller gräns, om intet man får fästa sig wid en annan natur.

Man bör då så laga, att någon ting behålles i formen som kan likna någon ting stort.

Naturen har gifwit oß stora berg till ett mönster för stora maßor. När en sak har en wiß bredd, en wiß långd, en wiß höjd följer icke deraf en likformig proportion under tilltagandet till stort? när naturen lägger en maßa, sker det ej allenast i sammanhang med materiens egenskap, utan ock med maßans mängd, och hon gör ett stort berg helt annorlunda än ett litet.

Ännu en sak: de G a m l e, alltid wåre måstare, satte, utom en wiß bredd i hwad de gjorde h ö g s t, åfwen en wiß måtta i högden i hwad de gjorde b r e d t.

Detta

Detta ligger åfwen i Naturen: ett stort berg har diametern af sin fot större än perpendikeln af hela berget i den mon det blir högt, eller ju större bredd, ju mindre högd i samma proportion.

En annan sak: en maßa samlad för att höjas i luften bör för ögat wisa en angelägen sak, nemligen försäkran om sin stadga, St. Peters kyrka är bruten på taket i twå små och en stor Dom. Saken borde åfwen i den delen likna naturen: ju större ett berg är, ju jämnare yta tyckes det ha. När man antog deßa lagar, kunde man med ett litet göra ett stort, man bedrog ögat med behag, och kunde intet falla i det fel att göra en stor sak liten.

St. Peters Dom.

De Gamle, wåre mästare i sanning och smak, byggde Pantheons

Dom infattad i sidowäggar. Denna försigtighet bemärkte något stort.

Wåre Domer stå nakne i luften, wisa sig lätta och föra oß ifrån att de äro stora. St. Peters Dom kan således intet ge någon naive idée om sig sjelf.

Om smaken uti Neapel.

Här får smaken sin grundwal uti ett blindt tycke, utan lag, utan wett. Den yrar i tanklöshet med ingen befallning åt andra Nationer; således gör denna smaken intet ondt. Tag bort deras ornamenter, så stå fyrkantige och wälstöpte hus qwar, utan förkroppningar. De stora arbeten hos dem se stora ut. De förbjuda tillhörigheterna att arbeta mot saken. När man med skäl försakar smaken i deras Obelisquer, har man likwäl intet orsak

sak att wredgas, man ler åt en massa, några roliga barn samlat.

En lätthet skönjes i Neapolitanska lynnet. Korthet, fräckhet, niskhet, plumphet, torrhet och tyngd äro bannlyste från deras climat. Folket leka i konsterna gladt och fritt, och som de ha ingen stadga få de grant; men de ha alldrig förwandlat saken i granlåt, blott satt granlåt på saken. Deras smak upparbetad wore den enda i Europa som kunde bli ideal.

Deras mynt i Grekiska tiden wisar oss en sanning häraf. De ha ingenting medfödt emot smak; och den tiden med sin smak lika som nu ägde de därjämte lärdom i sammansättning och hade begrepp om prydnaden. Deras mynt bewisar, att de lika med de andre Greker öfwergingo Romarne.

———

Neapolitanska Scholan.

Denna Schola öfwergår den Fransyska i naturlig smak. Och Fransosen har ingen ting öfwer den Neapolitanska Scholan mer än den äran, att en enda gång i sin lifstid härmat den Rommerska. Och detta har aldrig den Neapolitanska gjort.

Fransosen alltid kärf, stympad och öfwerdrifwen, är utur stånd att hinna ett oskyldigt lynne i någon konst, han har af nöden att stödja sig på andra och wara qwick.

Deße Scholor jämföras, efter de bägge ha en glad ton.

Det gläder ögat att se Neapolitanares medelmåttiga taflor: alltid wackra ansigten, täcka lemmar, lediga ställningar, klar färg, fri, men begriplig sammansättning, ingen konst, intet band, godt och utan möda.

Om denna Schola haft tillfälle till de sanna principer i konsterna, och i barn-

barndommen fått med alla sina sinnen se och känna det wackra i menniskan, månne den intet fått en sann känsla af dygd, så nödig för expreßion, en öfwad hälsa inom sig och för ögat, så nödig för teckningen och ställningarne, en städad ordning i sinnet och smaken, så nödig för ornamentet: månne intet de hade behållit lagarne af ordning och skönhet, och ännu warit Greker i wår tid?

Ett sådant hopp kan man ha om denna Schola, änskönt Raphael och Jules Romain funnits till.

Om Antiqua Målningarne i Portici.

Erfarenheten wisar, det en allmänhet af Nordiske Folkslag ej i sin största känsla omtycker skönhet. Wår allmänhet ger sin aktning ått snille-

le-mödan i en konst och på det öfwerdrifna i en smak: man will se det yppiga kring det täcka.

Men de förstå intet skönheten straxt. Den Artist som inträder i Portici Cabinette, är ifrån Norden, och de målningar der sitta, äro utkast efter ett skönt man ej i hast förstår.

NB. Målningarne i de upfundne Städer äro tapeter och Wäggmålningar, gjorde af de små Målare, hwars slägte ännu målar i Trosa och Hjo. Detta uphöjer konsten i antiqua tider.

Artister i wåra tider ha en tung idée om skönt. Wår lefnad, wår ro och wår olika upfostran wi ha inom så många claßer af folk, förbjuder känslan af ett sant; wi lefwa sålunda i okunnighet om det rätt wackra i naturen, om det rätt sanna i ordning och om en sann smak.

Det moderna ögat i Portici Cabinette söker endast efter hwad det förstår, och deßa Taflor wårdslösa hwad det moderna ögat förstår. Taflorna äro gjorda åt deras egen lyckliga tid, och de uttrycka hwad det antiqua ögat förstod; det bör då intet förefalla underligt, att så många gått flata från cabinettet i Portici.

Bronze-Cabinettet.

Man finner dem som tro att wåre handtwerkare arbeta lika wäl, smaken undantagen. Men när man ser kärl, gångjern, skråp, mått och wigtskålar ꝛc. ꝛc. ꝛc. som tjent i bättre och sämre hus, i Tempel och kyffen, lika aktsamt, wäl och täckt gjorda, synes att handtwerkare i så liten stad som Herculaneum, bort hedra sin tid mera, än hwad de hedra, som i ett litet an-

tal

tal nu sitta i twå stora hufwudstäder London och Paris.

Om Fria Konster.

Uti konsterna hafwa de Nationer gått skickligast, som innom sig haft den mästa ordning i seder.

Med mästa smak hafwa konsterna gått hos de Nationer, som haft bästa climatet.

Flandern och Holland: där gingo konsterna långt, men utan smak.

Uti Italien åtföljdes konster och smak på ett bättre sätt.

Grekerne ha nu inga konster och fordom öfwergingo de alla Nationer.

Konsterna nu för tiden öfwas af Nordiska Folkslag. Man känner kon-

konsternas nu warande wården, och man finner att konster och smak rätta sig efter seder och climat.

Anmärkning.

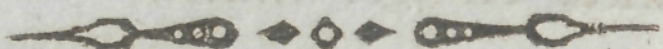
Det Folk hos hwilket ordning fått herrawäldet, eller det Folk, hos hwilket alla ting efter mensklig grad uttänkas och werkställas, det måste bo i ett godt climat, efter organerne i det lefwande der winner en stor styrka och behåller en stor måtta.

Man har tid att tänka och njuta i ett godt climat, mer än i Norr, der Climatet sätter en stor nöd i wåra behof, och en stor sinneshwila, då nöden är förbi. Sjelfwa climatet kastar ur hwila i hastwerk, och kastar ifrån hastwerk till hwila.

Nordiske Folkslagen finna lättja och wäld i sina känslor, detta

detta föder en driftighet, som afstympar den tid hwilken fordras att mogna en sak, eller ock, om tiden bibehålles, aftynar elden; man kan intet begåra en sann konst och en sann smak i Nordiska climater.

Store Artister i Norden hafwa sökt motsatsen håraf med stor styrka och stort genie i sina arbeten; men bewisat derjemte för sig sjelfwe med en stor åra sanningen af ofwanstående anmårkning.

De
Fria Konsters
Philosophi.

1782.

Om
Högsta Skönheten.

Är Gud synlig som Person?

Nej.

Wore han på detta sätt synlig hwad hände då?

Då hände at han wore i skönhet så öfwerträffande wårt begrep och derjemte så ledande til wåra känslor, at organerne fingo en rörelse wid deß åsyn som förstörde menniskowarelsen.

Hwaraf kan man sluta detta?

Detta slutar man deraf, at då man i almänhet erfar något stort och förträffeligt blir man betagen.

Har man aldrig skildrat Gud?

Måst alla upodlade folkslag hafwa skildrat honom.

Är det oß tillåtit at skildra Gud?

Det bör wara tillåtit at skildra honom, efter sådant förer nytta med sig, ty efter wi hafwa tilstånd at nämna honom, och ge honom et namn på wåra mennisko språk, bör det oß äfwen wara tillåtit at ge honom en skapnad för ögat.

Men är intet det oanständigt at ge honom en skapnad?

Nej, ty den bör gifwas honom af det mäst wackra wi känna, och som är det mäst färdig gjorda af all ting på wår jord, nemligen mennisko skapnaden i sin friskhet.

Hwad menas med friskhet?

All natur i sin fullkomlighet. Jag menar härmed icke allenast hwad Doctorer och almänheten i dagligt tal anser wara friskt: Men jag menar hwad på deras språk de mena den wara som i alt har en frisk constitution, och twärtom en sjuk menniska anser jag ej allenast den som har feber eller

kråmpor, nemligen et gåsande ondt, utan den som har i skapnaden et förhinder, eller som har et skapadt ondt, och wore han stark som Hercules och hade han et solgrand i olag antingen med eller utan sweda, så kallade jag honom sjuk. När man talar om sanning skal man tala et rent språk, annars finner man sig i en hårfwa af ord ur hwilken man aldrig kan bli utredd.

Friskhet, kallas då et djur är fullkomligt. Sjukdom, då et djur är ofullkomligt.

Hwad bemärker då yttre delen af et djur är wål skapadt?

Det bemärker at det inra bör wara wål skapadt. Således werkningarne ädla.

Men huru kan en menniskö skapnad injaga wördnad för en åskådare.

Jo, som mästa delen af menniskoslägtet icke är fullkomligt, så känna

na menniskor en stor wördnad för dem som se fullkomlige ut.

Men blir intet denna wördnad man känner i åsyn af en sådan bild långt mindre, än den man borde känna wid et sådant tilfälle då Gud är skildrad?

Nej, alt annat som öfwergår menniско naturen kunde ej åstadkomma rediga känslor, af den orsak, at wåra organer äro intet stådade til andra känslor än till dem som åtfölja wårt begrep.

Hwad äro organer?

De instrumenter som menniskan äger til sina behofs fyllande. — Hon äger yttre och inre organer.

Hwad förstås med inre organer?

Dermed förstås de organer menniskan har för at wilja, minnas, och urskilja: såsom en hjerna, et hjerta rc. rc. rc. rc. rc. rc. rc. rc. rc. rc.

Några folkslag hafwa tilskapat Gud med betydelser af djur skapnader, de hafwa då icke giort rått, efter de icke antagit mennisko skapnaden dertil och mennisko skapnaden i sin fullkomlighet?

Nej, de hafwa derigenom fråntagit honom den egenskapen, at wara wacker. Det första man bör upwäcka för Gud hos menniskan är Behaget.

Men hwad nytta har det med sig at skildra Gud?

Det är otwifwelaktigt at det förer en stor nytta med sig. Man bör upwäcka på alla sätt tankan på honom, och et öga fattar hastigare och på en gång mer än et öra.

Huru kan man uti en enda månnisko-skapnad beteckna Guds egenskaper?

Man kan intet beteckna alla Guds egenskaper i en enda figur, och derjemte bibehålla et wackert utseende. Derföre bör man beteckna hwar gudomlig egenskap för sig sjelf, serskilt i hwar sin figur.

Hwad utwägar har man dertil?

Uti könen, i äldern, i styrkan, hwartil man äfwen tillägger betydelser, såsom spiran, wingar, torndön. &c. &c.

Wore detta intet oanständigt at wisa gudomliga egenskaper med märken af kön?

Nej, ty det ena könet är intet bättre än det andra. Deßutom når en sak skal wisas wacker får ingen ting derifrån wara skilgt.

Hwad kallas at skildra Guds egenskaper?

Det kallas at personifiera Guds egenskaper.

Om

Om
Det Sköna.

Hwad är skönt?

Det fullkomliga.

Hwad är täckt?

Oredan.

Hwad är stygt?

Förstörelsen.

Huru werkar skönhet?

När ögat får se det sköna, råkar det en ordning i naturen som sätter saken för sinnet i et outsägeligt begrep, man känner och man begriper alt.

Huru werkar täckt?

När ögat får se det täcka, råkar det en wacker oreda i naturen,

som leder sinnet at känna mycket och begripa ingenting.

Huru werkar stygt?

När ögat får se stygt råkar det en förstörelse i naturen, som ger henne i begrep at warelser få slut, och menniskan här som i skönhet känner och begriper alt.

Hwad är wackert?

Et täckt närmare skönhet.

Hwad är fult?

Et täckt närmare styghet.

Hwarifrån får man kunskap och känsla om skönhet, täckt och fult?

Ifrån någon ting medfödt i egen natur, och genom upfostran.

Huru wil man detta förstå?

Med någon ting medfödt i egen natur menas det innersta i en sjelf, som altid leder menniskan genom sit

sto-

stora sammanhang hon har med hela naturen, at frammanför alt älska det fullkomliga, det sköna och det i stort färdig gjorda allting. Med upfostran menas den ständiga aktning man måste ge på naturens skick för at wäna sig ifrån fördomar til naturen gå tilbaka.

Med et sådant utforskande hwad finner man?

Man finner at naturen lemnad sig sjelf är altid skön, men oroad af händelser och förfång blir hon vartad och får et fult skaplynne.

Hwaraf kommer deßa förfång?

De komma af de små lagar i naturen som lägga sig i wägen för de stora.

Hwilka exempel äro härpå?

En myra förwillade wäxten af et masteträd, et climat stadnade naturens färdiggörelse, wekliga lefnaden förtog skönhet, brist på lycka gjorde spelöjet och låga äthäfwan.

Alt detta kallar jag naturens små lagar som lagt sig i wågen för de stora.

Efter alting i naturen lemnadt sig sielf är skönt, hwarföre en spindel är den intet skön?

Den är skön i sit slag, men den förefaller oß ful derföre, at när man den tycks begripa så finna wi blott skadan den kan göra.

Menniskan finner då ingen ting annat skönt än det som i första känslan lofwar et godt?

Nej.

Hwad äger et ting som lofwar et godt, en nytta?

Behag.

En människa kan således intet kalla alla ting sköna, ehuru de i naturen wore sköna?

Nej — hon är intet född at begripa alla ting. Och det är intet i alla ting hon finner et behag, ty behag kommer af begär.

Män-

Månne et Grekiskt ansigte på en qwinna skulle förtjusa en Nordisk inbyggare?

Det Grekiska ansigtets råta drag, deß alfwarsamma tycke, deß fullmogna fårg och swarta ögon skulle knapt behaga en Nordisk inbyggare, det utwisade en wiß magt och satte den Nordiska i twifwelsmål om sin egen, i stället för at ansigten som likna de omogna och nyß utspruckna blomster förtjusa i högre mått, upwåcka et håftigare begår och åga et mer behag. Det Grekiska ansigtet hade ej gåfwan at werka kånsla på et håftigt men på et kraftigt sått, och ibland de Nordiska inbyggare som ha en wiß hetfighet, medförde detta ansigtet en wördnad och ingen nytta, det blef obehagligt på et wißt sått.

Är menniskan inter skapt at altid föredraga de stora sanningar i naturen, utan blott böjas til de affieg som åro henne måst och håftigast tjenlige?

Menniskan bår altid wördnad för det fullkomliga, men altid måst intagen

tagen af hwad hennes natur såger för henne wara låttast. Menniskan har inga andra råttesnören ån sina behof. Och som det wore henne af et stort behof at wara fullkomlig, år ingen som icke syftar dit; men menniskan måste stanna inom en gråns, der har warit små lagar som lagt sig i wågen för de stora. Dock likwål ligger en hemlig kånsla för fullkomlighet i hwar månniska.

Hwad år skönt för menniskan?

Alt hwad som i Naturens Alster år oß nårmast nyttigt och af Menniskors Werk alt hwad som år gjort rått på saken låndande til fyllnad för de rena behofwen i menniskans friska natur.

Och twårtom tingens skönheter fly mer och mer som de blifwa sammansatte och menniskans rena natur onyttige, i det samma de blifwa hennes oartade natur tjenlige.

Hwil-

Hwilka äro deße naturens alster och menisko werk.

Det som är oß närmast nyttigt i naturens alster det är Menniskan och Trädet. Och af mennisko werk är en slöja wackrare än styfkjorteln och den skurna räcken. Et naturligt hår wackrare än hårlocken med hårnål. En wagn der man ser nakna inkråmet af remmar, jernböglar och tråwerk, är ej så wacker som en gammal romersk wagn. Et tempel och en lada äro wackrare än manzard tak och kyrktorn. En ingångs port med trappa, styltor och et skjul är wackrare än en wagnsport ꝛc. ꝛc. ꝛc.

Men af naturens alster efter menniskan för menniskan är wackrast, så bör alt hwad menniskan mäst liknar i graden dernäst wara wackrast?

Ja, lejonet är wackrast i graden derpå.

Men är intet markattan menniskan närmare och likare, och således wackrare än et lejon?

Nej,

Nej, markattan är intet lika och intet nära menniskan som lejonet och hästen.

Huru skall man detta förstå?

När man ser naturen bör man se alt. Menniskan är i en mechanisk likhet med markattan, men ingen så stor likhet på lifswerkningens sida. Menniskan har de höga lifswerkningarne i naturen, af dem har lejonet äfwen en del, markattan har af dem ingen del, och hon har alla menniskans fel. Markattan är en förstörelse af menniskan, och menniskan ser sig der i et förnedrings tillstånd. Lejonet och hästen ha de höga lifswerkningar. Och som de inre organernes mognad utgöra förnämligast djurets warelse, så werkar sådant på wåra känslor, man finner mer än hwad ögat finner, och af alla ting är det ögat som ser minst. Deßutom är lejonet menniskan långt nyttigare i naturen än markattan. Och af djur i naturens stora sammanhang det mäst nyt-

nyttiga af alla djur i sina lefwande werkningar, deraf at det rensade jordklotet ifrån et öfwerflöd i djurriket, som i et naturligt tilstånd hade legat menniskan i wägen.

Hwad är det höga i lifwets werkningar?

Werkningarne af en fullmognad organisation, eller af den organisation för hwilken i sit danande ingen ting legat i wägen, som är frisk och sund så i proportioner som i sak. Til hwilket kommer derjemte, at denna organisation skal til fullkomlighet åfwen ha naturens gåfwa af styrkan.

De andre djur i hwad grad förefalla de menniskan at wara sköna.

Måstadelen af alla de andra djuren hafwa de låga delarne sig förbehållne af lifwets werkningar, således är det hos dem deras fårg som förtjuser oß enkannerligen.

Hwaruti består trädets skönhet.

I det, at man ser en så stor sak wa-

wara så lått, och deß behag ligger uti den nyttan det wiser med sin skugga.

Men utaf naturens alster, hwad sak förtjuser oß aldramåst.

Det år blomstren.

Hwaraf kommer det?

Derutaf at fårgens klarhet gifwer oß första kånningen af friskhetens lycksalighet.

Kunna alla komma till Låran om wackert?

Nej, menniskan år intet altid så fullkomligt wål skapt, deßutom år swårt ifrån antagna bruk och barna intryck återkomma til sanning. Menskans almånna sysslotid förhindrar åfwen så, at hon til denna låra skulle behöfwa nya climater, tid, och en menniska.

Men om en sak år wål gjord, kan hwem som wil detta se?

I den mån man sjelf år wål gjord, och sjelf år wål upfostrad.

Hwad wil det såga at wara wål gjord?

Det wil såga det jag sagt förut at til sine yttre och inre organer wara wål skapad, at ingenting legat i wågen.

Upfostran! hwad år upfostra?

At upfostra år at ståda för en ungdom alla saker så i ordning, at den finner hufwudlagarna af de i dager stålte saker.

Hårtil lågges öfningen i delarne för at fåsta genom wana det man fattat genom begrep.

Hwad hånder då man år illa skapad och fått en god upfostran?

Deraf hånder at man i sina alster såtter det lagbundna men ej lif i saken.

Hwad hånder twårt om når man år wål skapad och icke fått en god upfostran?

Deraf hånder at man sammansåtter sina saker med flård.

Hwad

Hwad är flärden af en sak?

Flärden är saken dit åt, et stort sken af saken, det är intet så klart som färgen, men det är mera lysande än all möjelig färg och all möjelig sak. Det är intet hwad man kallar sakens skapnad, men det är en mångdubbel skapnad af saken. Det har et lif, men det har intet mer. Det är hwad en dimma wisar på långt håll från en sak. Den wisar alt och intet nog, den wisar mer och intet alt. I det stället at ytan sjelf är saken, och när den synes gör ögat slutsatsen, dimman är borta, känslan är tilfreds, begrepet fyldt, och man ser et sant.

Som intet menniskan kan göra alt, när hon werkställer något, hwad är det angelägna af en sak?

I synliga ting skapnaden eller tekningen, i sinliga saker sammanhanget eller tankan af saken.

Hwilket är det minst angelägna i en sak?

I synliga ting färgen, i sinliga saker orden.

Harföre sättes i almänhet så mycket wärde på färg, och på ord?

Derföre at färgen och orden äro de första som tagas emot af känslorna, och ge således första nöjet.

Hwarföre sätter du då färgen at wara den minst angelägna delen?

Derföre den är bedräglig och kan bedra. Lika så är det med ord.

Är intet skapnaden lika så bedrägelig?

På den ser man wärdet af et ting, och af tankan finner man wärdet af saken. Deße äro icke bedrägelige.

En ful menniska med blomsternas färg är den icke skönare än den wäl skapta med mindre färg?

Nej.

Hwad slutar man häraf?

At skapnaden är angelägnare än färgen för at göra en sak til wacker.

Utaf

Utaf menniſko werk, hwarföre äro de ting rätt på ſaken gjorda til hennes nytta i friſkt tilſtånd wackrore, än de ſom med granlåter göras til hennes beqwämligheter i hennes förfallna tilſtånd?

Derföre at de ſiſta ſakerne äga ſitt grundwal i menniſkans flärd.

Hwad är flärden i menniſkan?

Det är werkan af hennes ſjukdom i de inre organerne.

Huru wil man förſtå och bewiſa detta?

Naturen har ſå ſkapat alting, at det i egit beſtånd underhållit af få behof äger ſin lycka, när en ting börjar gå öfwer denna gräns ger det ſig i en willerwalla, ſom gör at deß blotta warelſe på detta ſätt ej mera meddelar ſamma ſällhet, man far då widare fort i ſtället at man borde wända tilbaka, man arbetar ſig längre fram, man wil ſkapa en ſällhet efter man gått förbi en ſällhet, man måſte i ſit arbete ändå förbli inom naturen, och man fördublar mängden af det man njuter, i hopp at erſätta briſt på nöjet af det ſom njuter.

Öfwer-

Öfwerflöden öfwerhopa hwad som förlorade styrkan til et begår, physiquen utslites, och inbillningen upretar mer än behofwet gjorde förut, de inre organerne sysselsättas på sistone med ledsnad och uptäckter, uträkningarne tiltaga och känslorne gå förlorade, alt förswagas uti de inre organerne och man yrar sedan man förlorat styrka och sanning: kännandes sjelf omsider ofullkomliga tilfredsställelser, söker man inbilla de friska, at man uphittat nöjen i et slags högre grader, och detta är flärden, som gör den smak och det lefnadssätt, som försätter alla mennisko werk ur det wackra tilståndet, och lägger dem i sammansättnings classen.

Huru tjena sådane folkslag som äro siukelige i sina inre organer eller som belådas med flärden, til afteknings mönster i sinneswerkningar för Målare och Poëter?

Desse folkslag tjena intet för Målare och Poëter, deras expressioner

kun-

kunna intet antagas i expressioner af de figurer som sammansätta en historie tafla. Äfwen så litet som deras kroppar tjena dertil.

Af hwad orsak?

Derföre at flärd får intet synas i de figurer, som sammansätta historiska händelser.

Jag har frågat hwad flärd af en sak wore, hwad flärd i menniskan war, nu frågas hwad menas med flärd i expression?

Flärd i expression är falska uttryck, som antingen ersätta sin brist genom et onödigt behag eller genom en wiß öfwerdrift. När rena naturen werkar, werkar den på et enkelt sätt. Et lagomt och en måtta utgör et sant behag.

Huru ske werkningarne i folk med sjuka inre organer.

De löpa öfwer en gräns af måtta, antingen ligga de under, då heta

de

de låga werkningar, eller gå de öfwer, då heta de öfwerdrifne.

Hwad kallas måttan i sinnes werkningarne?

Den kallas det ädla.

Är det intet tillåtit i historiska taflor at skildra de högmodiga?

Nej, men de höga.

De spotska?

Nej, men de oförfärade.

De arga?

Nej, de wreda.

Af hwad orsak?

Af samma orsak som på physiquens wägnar man i en historisk tafla icke kan måla en fet, en dwärg, eller en lytt.

Hwad war det angelägna i de synliga ting?

Tekningen, eller tingens skapnad.

Hwad är det angelägna i åthäfwan och sinnes rörelsen?

Det ädla i sinnes rörelsen.

Af deßa twå ting Tekning och det Ädla i sinnes rörelsen hwilket är det angelägnaste?

Det ädla i sinnes rörelsen.

Hwaraf kommer det?

Det kommer deraf at som menniskans angelägnaste delar bestå i hennes inre organer, så ger hon också sin mästa aktning på deras werkningar.

Hwad följer häraf?

Deraf följer at menniskan ger aldramäst sin aktning på smak i konster och på dygden i lefnaden.

Om
Fria Konsterna.

Hwilka äro de Fria Konster?

De äro byggnaden, målningen och bildthuggeriet.

Ingen mer?

Poësien.

Hwarföre nämde du intet poësien strax?

Derföre at som intet derwid fordras handtwerket, är det så skildt ifrån de andra konsterna, at det räknas blott som en skicklighet.

Hwad är Poëtens göromål?

At med ord måla hwad Målarn målat med pensel.

Kan Poëten måla historie taflor?

Ja, theatre-stycken och hjeltedikter.

Hwarföre skriswes med rimslut?

Derföre at ju mera et folkslag faller till tankspriddhet, ju mera behöfwes besynnerligheter at fästa tankarna til ämnet.

Hwad behöfwer Målare göra til et sådant ändamåls winnande?

Målaren skal göra twärtom, han bör afkläda all fremmande sak, och spara undan alla de förwillelser som åstadkommas af lysande färg, onödiga återsken, och bullrande tilbehör; han skal laga at alt hwilar utom ämnet.

Hwad kunde man säga at rimsluten äro?

De äro glas och ram för hwar tanka.

Då äro de en slags städning?

Ja.

De äro således intet några bullrande tilbehör?

Jo, för en tafla för ögat wore detta en oreda, men i poësien der känslorna

slorna röras efter hwaran, är detta en stor hjelpreda för en åhörare.

Hwad likheter äga deße twänne saker för öfrigt med hwaran?

Poëten talar för örat, Målarn för ögat, bägge för känslorna. När bägge kunna sina språk, den ena sit modersmål, och den andra anatomien af menniskokroppen, den ena har tungan och rösten at uttala sit modersmål, och den andra wana i sin hand, den ena en wacker röst, den andra en wacker pensel, så äro de ännu ingen ting, och dem återstår ännu konsten.

Hwad ligger för en konst i de Fria Konster?

Konsten at wälja det wackra.

Uttyd detta: äro intet alla sanningar wackra. Är intet för Architecten alt hwad som i byggnaden grundar sig på mathematique och mechanique det wackra, och alt hwad som ligger i målning och bildthuggerie för Målare och Bildthuggare af naturens delar det wackra och för Poëten alla tankar och alla känslor wackra?

Nej, mathematique och mechanique äro endast utdrag af naturens stora lagar, hwilka stora lagar äro sammansatte i naturens werkningar med andre oß okände sanningar, som då deße i sin sammanblandning werka i naturen utan hinder altid åstadkomma skönhet, men åtskilde kunna ingen ting fullkomligt uträtta i menniско hand. Et hus är intet naturens foster, et hus är et menniskowerk, och är man nödsakad med serskilt kännedom om lagarne af det wackra, så göra at huset blir wackert.

Men i anseende til målning och bildthuggerie, hwarföre får man intet anse för wacker, naturen som hon är?

Man finner at naturen lemnad sig sjelf är altid wacker, men oroad af händelser och förfång, blir hon oartad och får et fult skaplynne, sådant hindrar en Konstnär at antaga för giltig, naturen som den är: I allmänhet en elak upfostran, oartad luft at lefwa uti, oöfwade kroppar, wrång

kläde-

klädedrägt, illa burne foster, twungit och ostädadt sinnelag, sjelfswåldige utbrott, förskämmer tekning, färgen, helsan, åtbörderne och ögnakasten, man måste således leta och sammanfoga för at tilstäda et wackert som då sällan syns. Samma lag som tjenar häruti för Målarn tjenar för Poeten.

Hwad följer af alt detta?

Häraf följer att en Architect skal mera kunna än byggnadskonsten, och at en Målare och Bildthuggare skal mera kunna än konsten at härma.

Hwad skal han kunna?

Wälja.

Hwad fordras för at wälja wäl?

Fordras smak.

Hwad är smak?

Smak är känslan af naturens aldra hemligaste sanningar.

Huru många slag af smak gifwes?

Twänne.

Hwil-

Hwilka äro de?

Den stora och den lilla.

Hwilken har den stora smaken?

Den som wäljer den fullkomliga och den friska naturen.

Hwilken har den lilla smaken?

Den som wäljer det hwardags wackra, det medelmåttiga.

Är ingenting widare härwid at anmärka?

Jo, at i bägge deße twå wal kan man wara utan smak, och i desse bägge twå wal kan man ha smak.

Hwaraf kommer det?

Deraf, at man i bägge deße delar af smak, har antingen sett eller intet sett det nog hemliga, och det nog fina af sanningarne.

Hwilka exempel äro härpå?

Italienska Skolan har målat den stora smaken ofta utan smak. Raphaël

phaël målte med mera smak än alla de andra, men ägde den intet ändå på et rätt sätt.

Fransosen har en twungen smak i en stor, och mycken och öfwerdrifwen smak i den lilla. Flamändarn har en plump smak i den stora, och Holländarn har naïve smak i den plumpa.

Hwad är naïvetet eller det innerliga?

Det är just det som sätter smak i friska naturens afskildrande och låghet i den sjuka, naïviteten är känslan af det man gör — uti den är största wärdet när man målar det friska, och uti den ligger minsta wärdet, när man målar det sjuka.

Hwad skal man då taga i akt när et mindre stort skal målas? eller när et fult måste målas?

Man skal i den fula saken wisa alt det wackra, i det man förwandlar det fula i det starka.

Om man med et ord skulle wilja säga hwad konst-smaken är?

Då säger man, den är at wälja det wackraste af sak och ur sak.

Kan en sak wara med smak och wara naïve?

Ja.

Kan det finnas naïvetet i stor smak?

Ja.

I liten smak?

Ja.

Kan en sak wara naïve utan smak?

Ja.

Kan smak gifwas utan naïvteet?

Ja.

Stor smak utan naïvetet?

Ja.

Hurudan är stor smak utan naïvetet?

Den är lik de låga, som söka at wara ädla.

Italienska Skolan hurudan är den?

Dèn har stor smak, utan naïvetet i alt; det felas honom naïvetet i det wackra, den har i det wackra en slags brist, men på et stort sätt; och ibland et slags öfwerflöd på et lågt sätt, men altid på et stort sätt.

War intet Raphaël ädel?

Den ädlaste, men med en liten öfwerdrift icke i starkt, men i et för godt.

Hwad är för et ondt i et för godt?

Uti et för godt ligger et slags älskanswärd swaghet, som om denna swaghet wore borta wisades en säkrare godhet, det kom då närmare och det blef det ädla.

Hwad är det ädla?

Det är måttan i alting.

Naïvetet, stor smak, liten smak, lågt, plumpt rc. rc. med hwad konstord åtskiljas deße?

Med det ordet styl. Detta ord bemärker det sätt, hwarmed Konstnären har känt, af känslosättet härstammar styl.

Hwilka äro stylarne?

Den ideala och den låga.

Hwad är den låga stylen?

Den stylen som på minsta sätt har en känsla af sjukdom eller af någon ting öfwer eller under måttan, det är den som på minsta sätt har en öfwerdrift, antingen i en wisad styrka eller i et wisadt behag.

Uti den styl som strider mot et sant lagomt, emot et ädelt, emot et friskt, hwilka Målare hafwa målat i denna styl?

Alla ifrån Giotto och Cimabuc på 1300 talet, inbegripit Raphaél, till nu warande tid.

Hwad är Ideal styl?

Det är naïva härmningen af så wäl

wål de friska yttre organer, som de inre friska organers werkningar.

Hwilka hafwa arbetat uti den ideala stylen?

Antiquen.

Är det intet en fördom at hålla antiquen i företrådet för de nyare arbeten.

Nej, antiquen har företrådet, af orsak at wore det blott en Grekisk Krukomakares kladd är altid der för ögat synbart det angelägna af saken såsom tekningen af et fulltskapadt, sammansättningen til et ändamål i stort, som och de exprimerade lifswerkningarne, hwilka altid uttryckas der, inom claßen af det alfwarsamma, eller det ädla, eller det friska.

Ideala stylen är således den som har intet prunk eller låghet i stort, och intet lågheт eller prunk i smått, som wisar naturen der hon skal wara och intet der hon är. Som i expreßioner wisar mognad och återhåll, som har det innerliga af alting, och som ger en alfwarsam och en älskanswärd känsla för naturen?

Ja.

Hwad är skicklighet?

At göra det wål, det man antingen uttänkt wål eller uttänkt illa — eller göra det wål hwad man uttänkt med goda eller elaka känslor.

De nyare arbeten äro de lika så skickligt gjorde som antiquens arbeten.

Ja.

Hwad har händt derutaf?

Häraf har händt den trätan som länge warat, ännu warar och warar nödwändigtwis i alla tider, hos de Nordiska folkslag.

Nemligen: hwilket har företrädet, antiquen eller det moderna.

Om

Om
Byggnad.

Hwad är en byggnad?

Det är et tak eller et skjul på styltor, med eller utan wäggar.

På hwad sätt äger en byggnad et sammanhang med lagarne af det wackra?

Om efter menniskans sanna behof i et friskt tillstånd man fullkomligt werkställdte en byggnad, efter trädets fasthets lagar tillika, så skulle det wackra i allmänna utseendet skapa sig sjelf, men fordrade derjemte en slags städning i smådelarne för at wisa ögat en färdiggörelse.

Hwarföre händer detta endast då huset bygdes åt en fullkomlig menniska?

Derföre, at eljest förstörde en weklig menniskas högfärds och beqwäm-

qwämlighets behof med sina inrättningar, möjeligheten at göra en wacker sak.

Är det ingenting annat som förstör möjligheten at få en wacker sak?

Jo, wekligheten hos menniskan försätter hennes inre organer i et swagt tilstånd, då hwarken kännes eller dömmes rätt.

Är det ingenting annat som förstör möjligheten at få en wacker smak?

Climatet hindrar det wackra i et byggnads sätt, dels igenom tilgångs brist på et handterligt och waraktigt werke, dels genom de mått och steg man måste ta i byggnads sättet, at förhindra en tidig förstörelse, dels igenom brist på krafter at arbeta hälleberg.

Hwarpå grundar sig det sköna i en byggnad?

På trädets egenskap.

Icke på stenens egenskap, som är waraktigare?

Nej.

Icke på metallernes egenskap, som äro starkare?

Nej.

Trådets egenskap hwad är den?

Raka linien, fyrkanten och stockens cirkelrundning til collon.

Hwad är stenens egenskap?

Med den härmar man trådet och den uthärdar tiden.

Hwad är metallernes egenskap?

Deras egenskap i skapnad är ingen, man smälter, smider och skapar dem efter godtycko. I det stället at et hus får af trådets natur en gifwen naturlig skapnad, och hade man aldrig annat haft at bygga utaf än metaller, hade den naturliga skapnaden af et hus warit okänd.

Lig-

Ligger någon natur i den skapnaden, som et trådhus åstadkommer?

Ja.

Hwaraf kommer det?

Det kommer deraf at menniskans instinct, hennes behof och de saker naturen ger at dem upfylla ligga i en kedja. Och trådet är til et hus första werket.

Hwarföre är trådet det första eller det närmaste i naturen, at som werke til et hus upfylla menniskans behof?

Derföre at af alt werke til hus är detta at arbeta det beqwämligaste, och et hus af tråd, är det helsosammaste för en menniska.

Hwarifrån härstamma hwalf?

Ifrån jordkulor och deras ingångar. Ty når man gräfwer sig horizontelt in i jorden, faller sand och jord ned och tilskapar et hwalf.

Hwad är det då för naturliga saker som ge lag åt byggnads lagar?

Tråd och jord arbete.

Stenen gifwer då inga lagar i byggaden?

Nej, stenen är ingenting annat än det hwartil jag honom tilskapar, och i stenen härmar jag trädet.

Hwilket är rätta och naturliga sättet at bygga wäl för ögat och nyttan?

At härma trädet ofwan på jorden, och bygga hwalf i källarn.

Kan man gå ifrån deßa lagar och behålla skönhet?

Nej, man tappar i det sköna och faller i leksaker, häri kan finnas et wackert, et täckt, et fult, och et stygt.

Hwad är stygt i hus?

Alla de hus som bära höga tak, efter liksom ögat blir förledt at tro en del af huset undergått förstörelse, at det blifwit i hastighet rättadt med et stort tak, som innehåller den förlorade wåningen.

Hwad är fult i hus?

Alla de hus som byggas med utsprång,

språng, och i hwilkas façader man satt den så kallade rörelsen.

Hwad är täckt i hus?

Alla de hus äro täcka, som i en wiß creda de ha, hjelpa sig för ögat derifrån, i det at de ha en lagom storlek, och derigenom förminska sina fel.

Hwad är det wackra i byggnader?

De byggnader kunna anses wackrn som wisa en wiß storlek, som ehuru sammansatte på et oordenteligt wis, likwäl med et slags bedrägeri i täckt skaffat sig ögats ursägt med et nöje.

Säg et exempel på detta senare fall?

Pantheon i Rom är en stor härmning af en jordkula. Har en kupig iholighet, et enda hol på det högsta af hwalfwet, och är inuti en fullkomlig likhet af en sann sak. Men utanpå är det en samling af jordarbete förblandadt med trädwerke.

För-

Förhållandet af deße samlings fel är i en mästerlig måtta, man godkänner maßan, och man ser denna samling heldre med nöje, än man skårskådar saken.

Sådane kupor som Pantheon är, blifwa de icke wackra när de ställas på torn?

Detta äro de Domer man nu förtiden brukar; til ännu större orimlighet äro de nakna ock ej i mur inneslutne, de likna til sin skapnad en lätt sak, och ge ögat en osäkerhet när det får skåda dem så stora och så högt up: Pantheon är wäl uttänkt, den likſom är infattad i sidowäggar, intet högt i luften, och ger således en säkerhet och et nöje, at wid en så stor sak wara säker.

Man finner ofta byggnader öfwer jord med hwalfbågar, och de mästa byggnader i Europa äro blandade med beprydda hwalf.

Hwarföre wißa folkslag omtycka hwalf ligger deri, at hwalf se farliga ut,

ut, det år en wiß stor maßa som hånger i luften, och til at röra wißa folkslag behöfs en wiß stor maßa.

Hwilken af de Fria Konster begår måst den sanna och den alfwarsamma smaken?

Byggnaden, efter den står stilla och har ingen rörelse.

Om

Om
Målning.

Hwad är målning?

En prydnad eller et ornament.

Huru wil man förstå och bewisa detta?

En taflas natur kommer ifrån byggnaden. Kommer ifrån en wägg, när en wägg fått sin golflist, sin taklist, sina hörnlister, står en fyrkantig tomhet qwar hwilken begär prydnad.

Hwad är prydnad?

Det är Ordning för ögat.

Af hwad ting kan man sammansätta en ordning för ögat?

Af alla ting, man kan af bara prickar ståda til en ordning för ögat.

Kan

Kan man intet bruka mennisko figuren til sammansättning af denna prydnad?

Så mycket mer som den friska menniskan är i och för sig sjelf den wackraste prydnaden i naturen, då hon har de åthörder tillika som naturligt wis falla sig hos en sådan menniska.

En sådan tafla hwad utwisar den?

Den utwisar et ämne, en händelse, och kallas historie tafla.

Kan en tafla som skildrar et dygdigt stycke, bli derjemte af sig sjelf en prydnad?

Nej, en tafla måste intet allenast äga en sammansättning för sit ämnes utförande, utan och äga en sammansättning, stådad efter sit ställe och sin omkrets.

Den skal äga en ordning för ögat, åfwen som et stådnings sätt lämpadt för ämnet det utförer.

Hwad

Hwad menas widare med detta?

Som på Theatern det är intet nog at föreställa et dygdigt stycke, så bör man föreställa det på et wist sätt för Ögat, för Örat och från det ställe man ser saken, ty om Acteurerne gingo fram och tilbaka, om de talte med en allmän röst, om de gingo wände ifrån folket, om då de wiskade de werkeligen wiskade, skulle skådespelet göra ingen werkan, det är i föreställning mycket hwari man intet får följa naturen, denna skal följas i et stort och ifrångås på et stort sätt. På detta sätt är äfwen uti en tafla, utom aktsamheten i ämnet måste jag så laga i sammansättningen, at det utgör et wackert mönster, och små naturliga saker derföre upoffras. Man är stundom nödsakad löpa in i orimligheter.

Hwad är et mönster?

Jag kallar mönster, et ögon spel, som ritade ting ha för ögat. Ordet är lånadt ifrån hwad qwinfolken i-

bland sy efter. Det är en wiß ställning för ögat af de ting taflan består utaf. At deße ha en wiß storlek, et wist afstånd ifrån hwaran, et wist afstånd så til sägandes ur taflan, och et wist afstånd inom taflan.

Hwad orimligheter får man ibland göra?

Det är i basreliefffer detta exempel wisar sig måst, man är nödsakad til absurditeter, såsom i Basrelieffferne på Colonna Trajana och Antonina, der soldaterne äro stora, som de hus i hwilka de tända eld, större än bryggan de marchera öfwer, och der alla strömmar löpa up och ner. Det skulle tekna en stor enfaldighet om någon beskylte mästaren til deßa basreliefs, at ej haft nog insigt i perspectiven, det synes straxt at detta är gjort med flit, at Basrelieffferne äro betydelser och inga portraiter af ämnet, och at uti alt är en öfwerenskommelse, som det är en öfwerenskommelse, at twå drängar på en theater ska wiska, at det höres af alt folket

ket och intet af deras Herre, som står bredewid.

Det är sakens natur af materien jag skildrar på, och afståndet hwarifrån saken skal ses, som tillåter eller förbjuder wißa saker.

Men oaktadt alla mellankommande tilfällen, såg på punkten hwarföre en tafla bör wara så nöga stådad, så at hennes stådning skal utgöra det första af hennes wärde?

Derföre at hennes ändamål är at pryda, och utan ordning likna alla saker ogjorda eller förstörda saker.

Hwad följer häraf?

Häraf följer twå saker. Den ena at en tafla skal få en stådning åt prydnad, och den andra at hon ska få sin stådning efter ämnet.

Om så skulle hända, at deße twå stådnings sätt skulle strida mot hwarannan, hwilketdera bör rå?

Det stådnings sättet som tillhö-

rer prydnaden eller synliga tings ordning för ögat bör rå, efter prydnaden war den första skyldigheten af taflan. Det första af hwad ögat råkar på taflan är des mönster, ögat råkar mönstret innan hon råkar ämnet.

Om Ämnen för Målning och Bildthuggerie.

Hwad ämnen böra deße Fria Konster ha?

De ämnen som alla känna och de som göra en nytta at de synas.

Hwarföre skal man taga kända ämnen?

Derföre at första nöjet är förloradt om en tafla skal uttydas: at uttyda en tafla är at uttyda et fint sammanhang, det är at se det långsamt, som bör ses på en gång.

Hwarföre böra taflorne målas för allmänheten?

Derföre, at i et Samfund bör ingen ting ske som icke allmänheten har del uti, antingen til sit nöje eller til sin nytta.

Hwilka ämnen böra då målas?

Landets religion och förfäders dygder.

Skulle man kunna afskildra de Grekers Gudar?

Om de kunde nyttjas til egna betydelser.

Förer det stor nytta med sig at skildra för allmänhetens ögon nu i et handlande tidehwarf, deras dygdige Regenter, förfäders dater, och et folkslags ära?

Nej.

Hwaraf kommer det?

Det

Det kommer deraf at nu hafwa folkslagen mera uträkning än känslor.

Hwad skal man måla?

Man bör intet måla någon ting alfwarsamt, innan handels-werlden som förstör sederna och de nye Philosopherne som förstöra religion, hafwa förswunnit.

Om
Smak och Genie.

Hwad skilnad år det mellan Antiquen och de Moderne?

Antiquen åro Grekiske arbeten eller Grekiske arbeten imiterade af Romare. Och det moderna åro Nordiske folkslags arbeten, som lefwat mellan Alperne och Norra Polcirkeln.

Nej, jag menar hwad skilnad år det mellan de Konstnårers arbeten som lefwat för 1800 år sedan i Greklandet, och deras som bodt mellan Alperne och norra Polcirkeln?

Det år den skilnad, at de förre haft smak och de senare ha sökt smak.

Wi som äro Nordiske ha wi Genie?

Ja äfwen så wäl som antiquen haft genie.

Hafwa de moderne haft genie och ingen smak? Hwad är genie?

Genie är et öfwerswämmande af egenskaper til någon högd öfwer allmänheten.

Et sådant öfwerswämmande kan det intet medföra smak?

Nej, om intet alla deßa egenskaper som öfwerflöda, stå med hwaran i rätta förhållander, proportioner och öfwerensstämmelser.

Om en menniska med allmänna egenskaper äger deßa sina egenskaper i rätta förhållander, hwad händer då?

Då händer at den lyckliga menniskan har smak.

Om en menniska äger alla sina egenskaper högre opp än allmänheten, och äger dem äfwen bibehållne i sina rätta öfwerensstämmelser, hwad händer då?

Då händer at denna fullkomliga menniſkan har både ſmak och genie.

Om en menniſka med höga egenſkaper äger deßa uti et ojemt förhållande, hwad händer då?

Då händer den olyckan at på jorden finnes en menniſka som har genie och ingen ſmak.

Om det händer at ſomlige egenſkaper ligga likſom oppföre, och ſomlige ligga likſom nedföre, hwad händer då?

Då händer den oredan ſom kallas qwickhet.

De qwicka ha de ſmak?

Naturen af ſmak fordrar den ſaken at ſådane kunna intet ha en ren ſmak.

Hwaraf kommer det at ſmaken är ſå ſwår at få, och at qwickhet hittar man öfwer alt?

Af den orsak at naturen har alt för lätt at löpa öfwer proportionerna, och alt för swårt at hålla sig inom dem *).

---

*) Läs om detta, och sätt ordet dygd i stället för ordet smak, slå alla sanningarne in.

Om

Menniskan.

Hwad sätter rörelse i det lefwande tinget menniskan?

Hennes behof.

Ingen ting mer?

Intet et solgrand.

Det är då behofwen som göra henne wettig, fintlig, upbrukad?

Ja.

På hwad sätt?

Behofwen odla opp först de angelägnaste organerne, och sedan de finare?

Hwad kallar du de angelägnaste organerne?

Jag kallar detta de fem sinnena och kroppens uthärdighet.

Hwad kallar du de finare organerne?

De organerne som utgöra inbildnings-kraften och eftertankan.

Hwad kallas det folket, som blott behöfwer det första eller som blott behöfwer de angelägnare organernes upodling?

De wilda.

Hwad kallas de folkslag, som behöfwa de finare organernes upodling?

De civiliserade.

Hwaraf kommer wilda och upodlade?

Derigenom at Jorden är rund, har flere climater, och menniskoslägtet är nog starkt at kunna utstå at bebo dem alla.

Hwad

Hwad händer derutaf?

At det finnes twå slags folk til i werlden, nemligen de som lefwa i de bästa luftstrecken och blott som menniska behöfwa sig sjelfwa, och de som lefwa i sämre climater der alla behöfwa hwaran.

De som behöfwa hwaran, äro civiliserade?

Ja.

Hwaraf kommer det?

Det kommer deraf, at som et hårdt climat ger många behof, måste all ting påtänkas, och menniskan hjelpa hwaran, och uprinner ur denna källa wetenskaper och sälskaps-dygder.

Ju sämre climat, ju mera civiliserade folkslag följakteligen?

Nej, dertil fordras en wiß beqwämlighet, ty en wiß nöd i climatet

tet förtar altsammans af drift och mångtanka, åfwen som en wiß lycka i climatet gör det samma intet af behof.

Hurn skal man förstå detta?

De måst civiliserade folkslag ser man ha bebodt de lagoma climater. Negern har fått alt af naturens hand och hans behof äro lätt fylde, Grönländarn måste arbeta otroligt efter en rå föda, bägge hafwa fått naturens ytterligheter, Negern för hetta och Grönländarn för sit arbete hafwa ingen mera tid öfrig än den de hwila sig på; men de folkslag som bebo lagoma climater, der något arbete ger mycken winst och någon möda mycken styrka i behåll, de hwila sig mindre och liksom äga råd til uptäckande af glada behof i naturen.

Men äro intet alla behof som kunna fyllas och bli fylda, glada behof?

Jo, men deße nyßnämde behof kunna ensamt få namn af glada be-

hof,

hof, efter de nästan äro skilde ifrån de nödwändiga, de nödwändige behof kunna få sin claß ibland mödorne, och deras fyllande äger en större känsla än glädje.

Men efter de så kallade glada behof finnas til i naturen, så äro de likwäl nödwändige?

De äro nödwändige för somliga folkslag, ty en lindrig möda ger en lindrig hwila, och då måste i denna hwila ännu göras arbeten för at undgå ledsnaden.

Hwarifrån kommer lyckan?

Ifrån behofwen.

På hwad sätt?

Behofwet i sig sjelf är en nöd, och behofwet som är fyldt är en lycka.

Menniskans lycka lär wara den samma öfweralt, så snart alla hennes behof fyllas, och monne intet, på den starkt af sina angelägna behof uprörde menniskan,

skan, kånslan är i behofwets fyllande åfwen så stark som kärlsosumman är stor af alla lindrigt fylde behof hos en annan?

Wißerligen.

Men som physiquen och lifwet ha en gräns, kan en menniska wara så stark at hon då skulle kunna känna med en enda kärsla så mycket som en annan känner med många och åtskilde känslor i ordning?

Nej.

Men monne minne kan wara så tilräckligt, at en menniska som känner lindrigt och serskilt, det wil så mycket säga, som hade sina känslostunder oppspädde med mycken tid, kunde anse sig i likhet genom samlandet af fordna känslor, med den som hade de kraftiga känslor på en gång?

Nej.

Hwaraf kommer det?

Det kommer deraf at lif och physique ha en gräns. Den ena skicklig-

ligheten gör den andra förkorad, och saknaden af den ena skickligheten fördubblar den som är qwar, annars skulle man skapa menniskor til Gudar.

Men man säger at wanan gör alt?

Hon gör mycket, men hon har lifwet och physiquen til gräns.

Det menniskan har af naturen är således en wiß summa?

Ja.

Då äro alla menniskor lika?

Nej, fastän alla ha fått en lika summa, är intet summan delad hos dem på et lika sätt.

På hwad sätt delas denna summa?

Denna summan är delad i jemförelse med deras climater.

Hwad

Hwad slutsats gör du af alt detta?

At ingen ting är så nödigt, som at fylla med öfwerenskommen ordning den ordning man tappar genom climater.

Om

Om Climat.

Hwad gör climat på menniſko ſinnet, i anſeende til konſter?

Climatet werkar i ſynnerhet på ſmak.

På hwad ſätt werkar climatet på ſmak?

Som ſmak är det finaſte menniſko werk, är det måſt widhängande lynnet af den menniſkan ſom har den och ſom climatet delar menniſkans ſkickligheter inom ſin gifna ſumma, ſå kan det hända, at juſt det hwilket utgör ſmak är förſwagadt för at fördubbla några andra angelägnare ſkickligheter, ſamma menniſkan til nytta i det gifna climat.

Wer-

Werkar intet climatet något på handtwerket i konsterna?

Det werkar i all ting, men på handtwerket af all ting werkar i synnerhet lagstiftningen.

Hwad är lagstiftning?

Det är at fylla genom öfwerenskommen ordning, den ordning man tappar genom climater.

Hwad är det första i en lagstiftning?

Sederna.

Äga sederna någon werkan på konsterna?

En ganska stor werkan.

På hwad sätt?

I det at sederne sätta första upfostran i ungdomen, så ha de antingen wänt menniskan til ordning eller oordning, til alfware eller til flärd.

Hwad

Hwad gör alfware i seder til handtwerket?

Det gör at all ting blir bra och waraktigt gjort.

Hwad gör flärd i sederna?

Det gör at alting blir oaktsamt och wårdslöst gjort.

Hwad slutsats gör du af alt detta?

At konster och smak rätta sig efter seder och climat.

